

LBRIS

We know
books

DAN-SILVIU BOERESCU

LORZI ȘI HULIGANI ÎN PATRIA FOTBALULUI

Jocuri în stil englezesc
și personaje de legendă

București
2024

SUMAR

Istoria „fotbalului asociație“ – cel mai iubit sport din lume, de la o pedeapsă de „șase zile închisoare“ la o pasiune unică.....	7
Când miliardele schimbă totul: Football League, surclasată de Premier League sau odiseea echipelor profesioniste din Anglia.....	18
O rivalitate fratricidă în roșu și albastru – Manchester United vs Manchester City.....	28
Londonezele: Arsenal, Chelsea, Tottenham... Dar și Millwall, Charlton Athletic sau Leyton Orient!.....	41
<i>You'll Never Walk Alone</i> : fenomenul Liverpool, între tragediile de pe Heysel și Hillsborough și miracolul de la Istanbul.....	57
Fără Sheffield nu se putea vorbi despre <i>football</i>	65
Nottingham Forest în tricourile „Garibaldi Red“ – o câștigătoare a Ligii Campionilor picată în liga a treia.....	69
„Provincialii“ de mare succes: Aston Villa, Everton, Southampton, Blackburn Rovers, Newcastle, Middlesbrough ASo.....	81
Leicester, o surpriză mai mare decât ca Elvis Presley să fie găsit în viață, iar Justin Bieber să devină președinte al SUA.....	99
Epopeea lui Stanley Matthews.....	101
Sir Bobby Charlton & Jackie Charlton, frați, coechipieri și rivali din cauza unei femei.....	110
Bobby Moore, căpitanul Angliei triumfătoare la Cupa Mondială din 1966, după un gol dubios stil... Baku.....	112
Panorama marilor jucători: George Best, Kevin Keegan, Ian Rush, Ryan Giggs, Gary Neville, Kenny Dalglish, Graeme Souness, Roy Keane, Ian Wright, Steven Gerrard, Gary Lineker, Michael Owen, Wayne Rooney, David Beckham, Gazza Paul Gascoigne.....	115

Stranierii de legendă: Osvaldo Ardiles, Éric Cantona, Gianfranco Zola, Jürgen Klinsmann, Dennis Bergkamp, Patrick Vieira, Thierry Henry, Cristiano Ronaldo, Luis Suárez	131
Matt Busby, omul care a reclădit Manchester United după tragedia de la München.....	143
Antrenorii și managerii de top: Alf Ramsey, Bill Shankly, Harry Redknapp, Bobby Robson, Rafa Benitez, Alex Ferguson, Arsène Wenger, Brian Clough, Jose Mourinho, Jürgen Klopp, Pep Guardiola, Gareth Southgate	146
Românii din Premier League: de la Dan Petrescu, Gică Popescu și Ilie Dumitrescu la Adrian Mutu și Radu Drăgușin	163
<i>Hooligans</i> – un stil de viață.....	168
Wembley, templul fotbalului.....	173
We Are the Champions!	177
În loc de <i>Epilog</i> : Familia Regală britanică și pasiunile sale fotbalistice	178
Bibliografia balonului rotund la el acasă	180

Istoria „fotbalului asociație“ – cel mai iubit sport din lume, de la o pedeapsă de „șase zile închisoare“ la o pasiune unică

....„Am învățat totul despre viață dând cu *piciorul în minge*“, mărturisirea Ronaldinho ce înseamnă pentru el *foot-ball*.

Dar „fotbal“ înseamnă, practic, nu un sport, ci o mare familie de discipline sportive. Totuși, ceea ce face furori peste tot în lume, stimulând pasiuni individuale sau stârnind furtuni sociale de amploare (a existat chiar și un „război al fotbalului“), este ceea ce s-a jucat prima oară în Anglia.

Nu întâmplător FIFA, cea care organizează cea mai importantă competiție din fotbal – Cupa Mondială, înseamnă Federația Internațională de *Fotbal Asociație*! Sintagma este una englezească și presupune marcarea diferenței specifice față de toate celelalte versiuni existente, fiindcă, în fapt, o duzină de versiuni de „fotbal“ sunt jucate în întreaga lume, între care „fotbal gaelic“ în Irlanda (echipele având câte 15 jucători începând din secolul la XIX-lea, dar referințe la acest sport existând încă de la 1308), „gridiron“ în SUA („fotbal american“ – terenul de joc fiind împărțit după o grilă – „grid“ – specifică), „Australian Rules“ (un sport „de contact“ jucat între două echipe de 18 jucători pe un teren oval, adesea un teren de cricket modificat) și câteva tipuri de „rugby“ (în special „union“ – cu 15 jucători într-o echipă sau șapte în varianta simplificată care se practică acum la Jocurile Olimpice, dar și „league“ – cu 13 jucători; William Webb Ellis, un elev al Colegiului Rugby este considerat inventatorul acestei disidențe a fotbalului, după ce, în 1823, în timpul unui meci între școlari, a luat mingea în mână și a început să alerge cu ea pe teren...).

Fotbalul modern – *association football* – înseamnă, până la urmă, sportul care respectă Legile Jocului (*The Laws of the Game*) stabilite în 1863 într-o tavernă londoneză a francmasonilor, atunci când s-au unificat prima oară într-o formă coerentă regulile de joc.

Dincolo de complicata istorie a regulamentului de joc, nu se poate contesta faptul că, fie că oamenii îl iubesc pătimaș sau îl urăsc la fel de pătimaș, fotbalul „asociație“ (cunoscut și sub numele prescurtat de „fotbal“, mai puțin în SUA, unde „fotbalul american“ / „gridiron“ este mult mai popular și se preferă termenul „soccer“, importat însă tot din Anglia) este versiunea care s-a impus pe plan internațional și care este considerată pe scară largă a fi cel mai fascinant sport din lume.

Simon Inglis a explorat modul în care în Anglia, „jocul frumos“ s-a dezvoltat dintr-o tradiție medievală într-o instituție națională. Oricum, de-a lungul istoriei, majoritatea culturilor și civilizațiilor au prezentat jocuri cu mingea de un fel sau altul. Cu mai bine de 2 500 de ani în urmă, chinezii jucau „tsu chu“, sau „kickball“, în timp ce vechii greci și

romani preferau forme de jocuri cu mâna cunoscute sub numele de „episkyros“, „harpastum“ și „follis“. În Anglia, cea mai veche referire la jocurile cu minge organizate vine în jurul anului 1174 în *Descriptio Nobilissimi Civitatis Londoniae* a lui William Fitzstephen. Fitzstephen descrie cum, la Shrovetide (perioada de pregătire dinaintea Postului Mare): „[...] toți tinerii orașului ies la câmp pentru a lua parte la un joc de minge... Cetățeni în vârstă, părinți și cetățeni înstăriți vin călare pentru a-și urmări juniorii concurând și pentru a-și retrăi propria tinerețe indirect. Puteți vedea pasiunile lor interioare trezite în timp ce urmăresc acțiunea și sunt prinși de distracția pe care o au adolescenții fără griji“. Acest joc se juca doar o dată sau de două ori pe an în zilele festivalului. Este posibil să fi fost importat de normanzi, care l-au numit „la soule“. Nu putem fi siguri totuși dacă a implicat lovirea, precum și manipularea mingii. În mod similar, într-o gravură în lemn din 1612 care înfățișează „stăpânii de la țară la fotbal“, toți jucătorii par să folosească mâinile, ca în voleiul modern. Deci jocul a fost numit „foot-ball“, pur și simplu, pentru că jucătorii jucau pe jos, mai degrabă decât pentru că îl jucau exclusiv cu picioarele?

Mai degrabă manevrarea „cu mâna“ a balonului improvizat din diferite materiale decât lovirea cu piciorul are sens, deoarece, înainte de secolul al XIX-lea, majoritatea mingilor de uz obișnuit erau destul de dure. Ele constau dintr-o carcasă de piele umplută etanș cu lână, pene, paie, rumeguș sau chiar mușchi. În Cornwall, au fost preferate mingile mici și dure din lemn, așa cum se vede astăzi în jocurile anuale cu mingea jucate la St Columb și St Ives. Bilele de piele umflate provenind din vezici de animale erau, prin comparație, mai scumpe. Cu greu aveau să supraviețuiască greutății și prăbușirii unei întâlniri tipice de Shrovetide, în care mulțimi mari de săteni sau orașeni se întreceau într-un joc cu mingea ore sau chiar zile în șir. Aproximativ o duzină dintre aceste jocuri anuale se joacă și astăzi folosind atât mâinile, cât și picioarele, cel mai faimos la Ashbourne în Derbyshire, unde porțile sunt situate la trei mile (aproximativ cinci kilometri) distanță și jucătorii se împart în echipe de „Up'ards“ și „Down'ards“, în funcție de pe ce parte a râului Henmore locuiesc. Alte jocuri care au supraviețuit astăzi sunt cele de la Atherstone în Warwickshire, Workington în Cumbria, Scottish Borders și Insulele Orkney, arată Simon Inglis în cartea sa din 1988 despre începuturile fotbalului (*League Football and the Men Who Made It*).

O mare parte din ceea ce se știe despre fotbalul timpuriu din Anglia derivă din interdicerea legilor. Într-adevăr, prima utilizare înregistrată a cuvântului „foot-ball“ în limba engleză datează din 1314, când primarul Londrei a interzis astfel de jocuri practicate în oraș, acuzându-le că provoacă „mare zarvă“ și „tumult“.

William Eves consemnează că o primă astfel de lege a fost promulgată în 1314 la Londra și în 1388 la nivel național. Pedepsa pentru încălcarea legii era de „șase zile de închisoare“. Fotbalul medieval a fost literalmente un joc cu minge complet diferit și foarte diferit de jocul pe care îl încurajăm astăzi. A fost, într-adevăr, un joc violent, iar decesele nu erau neobișnuite. Cu toate acestea, interdicțiile asupra sportului erau mai preocupate de securitatea națională decât de sănătate și siguranță. Prima interdicție este înregistrată în 1314,

când Edward al II-lea, în război cu Robert Bruce, a interzis fotbalul la Londra pentru a menține pacea cât timp se afla în Scoția. În 1388, a fost promulgat un statut național prin care „slujitorilor și muncitorilor“ din întreaga țară li se spunea să nu mai joace fotbal și să practice tirul cu arcul, acesta din urmă fiind necesar pentru apărarea regatului. În 1410, pedeapsa pentru încălcarea acestei legi a fost confirmată drept șase zile de închisoare. Aplicarea a fost sporadică, mai ales până la sfârșitul evului mediu, iar Henric al VIII-lea însuși deținea o pereche de ghete de fotbal, așa că știm că era încă populară în acest moment. Cu toate acestea, o represiune din 1562 a văzut 13 bărbați din satul Essex, Good Easter, amendați cu 12 pence fiecare pentru că au jucat fotbal (poate foarte gălăgios). Din fericire pentru ei, au evitat închisoarea. Legislația mai veche referitoare la jocurile „ilegale“ a fost abrogată abia în 1845.

Peste 30 de ordine de interdicție vor fi emise în următorii 350 de ani, ceea ce sugerează că, pe lângă faptul că era foarte răspândit și extrem de popular, fotbalul reprezenta și o pacoste publică. În 1716, John Gay a descris un joc al mulțimii desfășurat la Covent Garden drept „furiile războiului din fotbal“. Răspunsul rațional la această opoziție, sosit la următoarele secole de evoluție și schimbare tehnologică în fotbal, a fost stabilirea unor reguli care să governeze jocul. Acestea au inclus un număr stabilit de jucători, o lungime de meci prestabilită, un teren care se conforma anumitor dimensiuni și goluri și o minge de dimensiunea convenită. Această formă de fotbal mai organizată, cu reguli, a evoluat în tandem cu jocurile cu minge din ziua festivalului menționate mai sus. Știm că în 1581, băieții de la Merchant Taylors' School din Londra au fost, de fapt, încurajați să joace fotbal cu două echipe, un număr stabilit de jucători și chiar un arbitru. În East Anglia, o formă de joc cunoscută sub numele de „camp ball“ (după verbul englezesc mediu campen, care înseamnă a lupta sau a lupta), a fost jucată suficient de des pentru ca terenurile desemnate să fie puse deoparte. Istoricul David Dymond a identificat 105 astfel de terenuri, marcate pe hărți fie ca „teren de camping“, fie ca „în apropiere de camping“, între secolele al XV-lea și al XIX-lea. În cartea sa, scrisă în anii 1660, naturalistul din Warwickshire Francis Willughby de la Middleton Hall a descris echipe egale care joacă „într-o stradă lungă sau într-o închidere care are o poartă la fiecare capăt“. Aceste porți erau cunoscute nu ca „goluri“, ci ca „închisori“ și au fost apărute de „unii dintre cei mai buni jucători“. Prima echipă care a lovit mingea prin închisoarea adversarilor a fost declarată câștigătoare. Nu era permis să lovi cu piciorul peste înălțimea mingii, pentru a evita ruperea tibiei. Willughby a remarcat, de asemenea, că, în mod curios, în trecut, „argint viu“ (adică mercur) a fost introdus în vezici pentru a împiedica mingea „să stea nemișcată“.

În timpul secolului al XIX-lea, jocurile în care erau angrenate mulțimi de oameni au fost din ce în ce mai interzise în centrele orașelor și de pe drumurile publice de către magistrații locali printr-o serie de acte care dădeau dreptul polițiștilor să intervină brutal, asta începând din 1839. Pe de altă parte, drumurile îmbunătățite, comunicațiile și căile ferate ulterioare au permis acum echipelor din diferite comunități să joace împotriva unuia pe

altul, cu condiția, desigur, că ar putea conveni asupra unui set de reguli. Prin urmare, regulile au fost elaborate, inițial la Edinburgh în 1833 (unde s-a format primul club de fotbal cunoscut din lume în 1824), urmat de Cambridge în 1848 și Sheffield în 1858. Toate acestea și alte mișcări regionale au contribuit la eventuala formulare a Asociației de Fotbal cu reguli întocmite la Londra de avocatul născut în Hull, Ebenezer Cobb Morley. Melvyn Bragg a descris acest scurt set de reguli ca fiind una dintre cele mai importante publicații din istoria lumii, deoarece le-au permis tuturor, pretutindeni în lume, să joace același joc.

Primul meci de fotbal înregistrat între jucătoare a avut loc sâmbătă, 7 mai 1881, între echipe care reprezintă Anglia și Scoția. Desfășurat la Easter Road din Edinburgh, Glasgow Herald a raportat că „o cantitate considerabilă de curiozitate a fost dovedită în acest eveniment și mai mult de o mie de persoane au fost martorii“. Jucătorii scoțieni au scos trei goluri pentru nimic al Angliei. The Herald a relatat și ținutele jucătorilor: tricouri colorate, ciorapi... și ghete cu toc! Departe de poliesterul care elimină umezeala purtat de profesioniștii din ziua de azi, care atrag, de asemenea, mulțimi mai mari: victoria finală a „Leoaicelor“ (așa cum sunt cunoscute componentele naționalei feminine de fotbal la Euro 2022 a fost urmărită de aproximativ 23 de milioane de fani pe televizoarele de acasă.

În ceea ce privește marea popularitate a jocului în sine, răspândirea globală a fotbalului nu ar fi putut avea loc fără eforturile evanghelice ale antreprenorilor, profesorilor, inginerilor, soldaților și marinarilor britanici, care au dus sportul în Europa, America de Sud și toate colțurile imperiului. Situația este valabilă și pentru România. Arhitectul bucureștean Gheorghe Radu Stănculescu a descoperit într-un document din arhivele Marinei Militare Britanice că marinarii englezi jucau fotbal în zona Dunării în anul 1865. Acest amănunt reiese dintr-un document din arhivele Marinei Militare Britanice. Este vorba despre un raport al comandantului navei militare HMS *Cockatrice*, locotenentul de marină Gillson, adresat amiralului lord Paget, comandantul Flotei Mediteraneene din cadrul Royal Navy. În raportul datat la 26 ianuarie 1866, locotenentul Gillson a dezvăluit că a ordonat să fie „schimbat locul de ancorare obișnuit al vasului într-alt loc, unde acesta era de acum expus brizelor și lângă care se afla un câmp care servea drept un excelent teren de recreere pentru cricket, quoits /un joc în care se aruncau inele de fier pe un stâlp metalic/ și fotbal“. Un alt articol din presa vremii din anul 1888 a menționat că, la Arad, „un grup de tineri bătea mingea“. În 1890, medicul stomatolog Iuliu Weiner a adus la Arad – de la Londra, unde fusese la studii în Anglia – primul regulament al jocului scris pe o hârtie, precum și prima minge de fotbal „adevărată“ pe teritoriul României de azi.

Nici nu ar fi putut fi exportat atât de ușor fotbalul fără mingi produse în serie. Ca atare, marea descoperire a venit în anii 1850, când procesul de vulcanizare recent patentat a făcut posibilă fabricarea de „vezici“ de cauciuc ieftine și fiabile. Astfel, mingiile de fotbal puteau fi lovite cu piciorul mai ușor și mai precis și chiar cu capul.

Ascensiunea „fotbalului asociație“ la sfârșitul secolului al XIX-lea nu a fost un fenomen popular acceptat de toți. Ca și în alte sporturi, cum ar fi canotajul și atletismul, în curând

a apărut în Anglia o schismă între lumea **fotbaliștilor amatori**, dominată de școlari, și omologii lor profesioniști, din clasa muncitoare, cu sediul predominant în nord și în Midlands. Când Liga de Fotbal a fost înființată în 1888, componenții au criticat-o ca pe un „circ care face bani“, departe de idealurile pure ale sportului adevărat. Jocul profesionist a fost însă clar, până la urmă, câștigătorul.

Fotbalul englezesc este încă recunoscut drept adevărata casă a „sportului rege“, deși cu o puternică disidență din partea scoțienilor, care susțin că au inventat jocul „cu pase“. Și există rezerve de înțeles din partea femeilor, căci englezoaicelor li s-a interzis să joace de către Asociația de Fotbal între 1921 și 1971. Dar fotbalul feminin este acum sportul cu cea mai rapidă dezvoltare în Anglia. În prezent, există 211 națiuni afiliate la FIFA (organul mondial de conducere al fotbalului), comparativ cu 193 de membri cu drepturi depline ai Națiunilor Unite.

Rolul Angliei în ceea ce privește rădăcinile și regulile fotbalului modern este mai mult decât evident. Termenii englezești precum „gol“, „penalty“, „henț“, „fault“, „corner“, „of-said“, „hat-trick“ sau „dribbling“ sunt folosiți în mod obișnuit și în alte limbi. Și este încă în vigoare o cerință ca organismul care stabilește regulile la nivel mondial să ofere Angliei, Scoției, Țării Galilor și Irlandei de Nord aceeași putere de vot combinată ca și restul țărilor care fac parte din FIFA la un loc.

De ce sportul cu balonul rotund lovit cu picioarele este numit „foot-ball“? În funcție de sursa luată în considerare, acesta a fost, inițial, o poreclă creată de elevii de la Harrow School în anii 1880 pentru a distinge noul joc „de asociere“ de forma sa mai veche, cunoscută sub numele de „footer“. Este posibil ca „fotbalul“ să fi fost un termen inventat ca atare de către Charles Wreford-Brown, un fost elev la școala publică Charterhouse, pentru a-l deosebi de alți termeni folosiți. În ultimii 150 de ani, varianta englezească originară a fotbalului a obținut, fără îndoială, cea mai mare cotă de popularitate în lume. (www.english-heritage.org.uk)

Și pentru Tony Collins, toate formele moderne de fotbal au rădăcini în „fotbalul popular“ al societății engleze preindustriale. Cea mai veche referire la fotbal se găsește în acel decret din 1314 emis de lordul primar al Londrei, Nicholas de Farndone, în numele regelui Edward al II-lea. Scrisă inițial în franceză normandă, o traducere a decretului include justificarea explicită: „Pentru cât de mare este zgomotul în oraș produs de lovirea marilor mingi de fotbal pe spațiul public, activitate din care s-ar putea naște multe rele, pe care Dumnezeu le interzice, poruncim și interzicem în numele regelui, sub rigorile pedepsei cu închisoarea, ca un asemenea joc să mai fie practicat în viitor în oraș“. Cea mai veche referire cunoscută despre fotbal care a fost scrisă în limba engleză este o proclamație din 1409 emisă de regele Henric al IV-lea. Acesta a impus interzicerea perceperii de bani pentru „fotball“. Era ceva specific Londrei în acea vreme, dar nu este clar dacă s-au cerut plăți de la jucători sau de la spectatori ori și una și alta. În anul următor, Henric al IV-lea a impus amenzi de 20 de șilingi anumitor primari și executori judecătorești care au permis ca